

Večno živ nesmisel Lewisa Carrolla

Alica v čudežni deželi Pravljica o deklici v središču nenavadnih dogodivščin prihaja na oder Lutkovnega gledališča Ljubljana

Alica v čudežni deželi je eno tistih literarnih del, ki so se z junaki, dialogi in simboliko močno vpletla v naš vsakdanji in kulturni univerzum. Od prve izdaje knjige Lewisa Carrolla mineva slabih 150 let, doživela je razne filmske in gledališke obdelave – februarja prihaja na oder Lutkovnega gledališča Ljubljana.

JELA KREČIČ

Znano je, da se Alicina dogodivščina začne, ko zdolgočasena sedi na travniku, potem pa zagleda belega zajčka, steče za njim in pade skozi zajčjo luknjo. Najde se v čudakem svetu absurdov, polnem nenavadnih pripetljajev. V tem nenavadnem okolju se večja in manjša, njene solze ustvarijo jezero, srečuje se z nenavadnimi bitji, s katerimi ima še bolj nenavadne pogovore. Ko jo gosjenica vpraša: »Kdo si pa ti?«, ji Alica odvrne: »Saj ... saj tega trenutno niti sama ne vem, gospa ... Hočem reči, da sem vedela, kdo sem, ko sem davi vstala; toda zdi se mi, da sem se medtem že večkrat spremenila.«

V dialogu z mačko Režalko Alica vpraša: »Po kateri poti naj grem?« Mačka ji odgovori: »To je precej odvisno od tega, kam hočeš priti.« »Ne vem,« odvrne Alica. »Potem je vseeno, katero pot ubereš,« reče mačka. »Glavno je, da nekam pridem,« pojasni Alica. »Če boš hodila dovolj dolgo, boš prav gotovo nekam prišla,« odgovori mačka.

V tem čudežnem svetu se drug za drugim vrstijo čudaški dogodki – dojenček vojvodinje se spremeni v prašička. Alica se udeleži nore čajanke klobučarja, na kateri ji ta zastavlja čudaške uganke: »Zakaj je krokar kot pisalna miza?« Alica spozna tudi ljudi karte, med njimi kralja in kraljico, pa depresivno želvo, ki zapoje pesem *Lepa juha*, na koncu pa se znajde pred sodiščem, češ da je kraljici ukradla kolač. Tu jo miš obtoži, da nima pravice tako hitro rasti. Spor na sodišču se stopnjuje, kraljica ukaže obglaviti Alico, a se ta sodbe ne boji, ker ve, da je kraljica iz kart. Zgodba se konča tako, da Alico iz norih sanj prebudi sestra.

Obrazi nesmisla

Zdi se, da se takšne bizarne dogodivščine in stavki lahko porajajo samo v sanjah. A nesmisli, ki jim v *Alici v čudežni deželi* ni konca, imajo specifično logiko in strukturo; tako to delo umeščamo med ključne izdelke tako imenovane literature nesmisla.

Morda ne čudi niti to, da je ena ključnih referenc francoskega filozofa Gillesa Deleuza v delu *Logika smisla* prav Carrollova *Alica* in njen nesmisel. Deleuze namreč s pomočjo te knjige postavi pod

Alica, kot jo je Lewis Carroll ujel v fotografski objektiv okoli leta 1862. FOTO [HTTP://31.MEDIA.TUMBLR.COM](http://31.MEDIA.TUMBLR.COM).

vprašaj standardno razumevanje smisla. Smisel je po njegovem učinek nesmisla, nekaj, kar nenadoma vznikne ob posrečenem nesmislu. Govorjenje brez nesmisla je zgolj navajanje dejstev brez iskric smisla. Poleg tega smisel po Deleuzu ni realnost materialnih stvari, na katero referira naš govor, ampak je neka povsem druga realnost, realnost čistega postajanja (primer za ta koncept je Alicino konstantno večanje in zmanjševanje), ki gre čez mero in ni omejeno s stvarmi in njihovimi lastnostmi.

Ko se v slavni prigodi iz knjige mačka smeji in nato izgine, tako da ostane zgolj njen nasmeh, po Deleuzu to pomeni, da smeh ni la-

ustroja čudežne dežele (v kateri so naravni zakoni suspendirani ali postavljeni na glavo), kot na ravni jezika, pri katerem se zdi, da se je nesmisel polastil uveljavljenih jezikovnih pomenov in jim dodal nove absurde elemente ...

Dober primer iz knjige, ki ilustrira mehanizem ustvarjanja nesmisla, je parafraza angleškega pregovora »Poskrbi za penije (*pence*) in funti (*pounds*) bodo poskrbeli sami zase« v »Poskrbi za glasove (*sounds*) in smisel (*sense*) bo poskrbel sam zase«. V tem reku je nekaj globoko resničnega: najbolj pronicljive misli se nam utrnejo, ko se ne trudimo biti pametni, ampak se prepustimo toku besed, ki preseneti tudi nas same, ne le naših poslušalcev.

Ponorela šola

Ena od interpretacij *Alice* se delno naslanja na dejanske okoliščine nastanka knjige. Znano je, da je matematik, logik in pisatelj Charles Lutwidge Dodgson s psevdonimom Lewis Carroll slavno zgodbo napisal za deklico, ki jo je poznal, Alice Liddell, in za njene sestre. Ideja za knjigo naj bi nastala nekega popoldneva, ko so šli na izlet in so dekleta Carrolla prosila, naj jim pripoveduje zgodbe.

Prijateljstvo z družino Liddell je bilo sicer kasneje abruptno prekinjeno, razlog pa naj bi bil v tem, da je Carroll do deklic gojil več kot

Prvo hollywoodsko ekranizacijo je *Alica* doživela leta 1933 v filmu Normana McLeoda.

ALICA PO DOMAČE

Pri nas je bila ena najbolj odmevnih izvedb Carrollovega dela *Alica v čudežni deželi* Vena Tauferja iz leta 1986, ki jo je ta postavil v Slovenskem mladinskem gledališču. Nova *Alica* prihaja 3. februarja, po predstavah v Lutkovnem gledališču Maribor, še na veliki oder Lutkovnega gledališča Ljubljana. Po literarni predlogi Lewisa Carrolla in dramtizaciji Blažke Müller Pograjc jo je režiral Matjaž Pograjc in je namenjena otrokom, starejšim od šest let. Nastala je v koprodukciji med mariborskim in ljubljanskim lutkovnim gledališčem. Predstava je zanimiva tudi zaradi tehnoloških inovacij, za katere sta poskrbela tehnologa Mitja Ritmanič in Gregor Lorenci.

Mariborsko in ljubljansko lutkovno gledališče sta združila moči pri novi postavitvi legendarnega besedila *Alica v čudežni deželi*. Foto LGL

zgolj prijateljska čustva. Ohranjen je niz Carrollovih fotografij Alice v napol golih čutnih pozah, zaradi katerih bi danes pisatelja nedvomno označili za nevarnega pedofila.

A za knjigo je pomemben tudi kontekst viktorijanske Anglije in Oxforda, kjer sta živila Carroll in Alicina družina. Vsak poznavalec *Alice*, ki je obiskal Oxford, je v tamkajšnjih kipih, zidovih in parkih zlahka prepoznal modele, ki si jih je za osnovo sposodila Carrollova domišljija. Toda na globlji ravni gre za specifično angleško varianto nenavadnega humora – če se je kdo zaklepetal s kakšnim ekscentričnim oxfordskim profesorjem, se mu je zagotovo vsaj za hip zadelo, da govori z likom iz Alicinega sveta.

Upoštevatni moramo tudi dejstvo, da so prav v Carrollovem času v Angliji deklice začele hoditi v šolo, tako da lahko *Alico v čudežni deželi* beremo tudi kot zgodbo o tem, kaj se zgodi z deklico, ko jo dobi v roke šolski sistem. Nora ni Alica, Alica je zgolj medij, skozi katerega spregovori latentna norost šolskega znanja. V Carrollovem delu mr-goli referenc na sveže pridobljeno znanje deklice, denimo na njen prvi stik s francoščino; Alica v tem jeziku na primer vpraša miško, kje je mačka (kar ji seveda miš zameri). Prav tako k ponorelemu znanju sodijo Alicina pametovanja, ko na primer ugotavlja: »Če bi vsi na svetu pometali le pred svojim pragom, bi se Zemlja vrtela veliko hitreje, kot se.«

Umetnost absurda

Alica v čudežni deželi v nenavadni liki, postavljenimi v nenavadne ambiente, ostaja vir inspiracije v popularni kulturi. Prvo hollywoodsko ekranizacijo je doživela leta 1933 z izvirnim naslovom v filmu Normana McLeoda. Leta 1951 je nastala njena animirana verzija v rokah studia Disney. Nazadnje se je *Alice* lotil režiser Tim Burton leta 2010, in sicer film spremlja že odraslejšo in spolno prebujeno Alico, ki se vrne v čudežni svet otroštva.

V hipijevskih šestdesetih letih prejšnjega stoletja so *Alico* proslavili Jefferson Airplane z uspešnico *White Rabbit*, da Alicin padec v jamo tolmačijo kot prepustitev viziji, spodbujeni z uživanjem opija.

Carrollov absurd in nesmisel nekateri povezujejo tudi z dogajanjem v moderni umetnosti. Nenavadne figure, absurde situacije in paradoksalna raba jezika so dobile svoje mesto v avantgardah z začetka 20. stoletja: v dadaizmu in nadrealizmu, povezujejo pa jih tudi z deli Salvadora Dalíja in Renéja Magritta.

Morda ne čudi, da je *Alica* dobila status knjige, ki jo berejo in v njenih paradoksalnih uživajo predvsem odrasli – knjiga namreč slika podobno večno neukrotljivega, neusahljivega duha nesmisla, ki ni brez komičnih učinkov.